

Neapykantos nusikaltimai Lietuvoje vis dar teisėsaugos periferijoje: nemokame tinkamai atpažinti ir padėti

[LRT.lt/naujienos/lietuvoje/2/1287774/neapykantos-nusikaltimai-lietuvoje-vis-dar-teisesaugos-periferijoje-nemokame-tinkamai-atpazinti-ir-padeti](https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/1287774/neapykantos-nusikaltimai-lietuvoje-vis-dar-teisesaugos-periferijoje-nemokame-tinkamai-atpazinti-ir-padeti)

2020 m. gruodžio 3 d.

LRT.lt 2020.12.03 17:23

Neapykanta, neapykantos kurstymas / Andre Hunter/Unsplash nuotr.

Šiomet kasmetiniame Nacionaliniame žmogaus teisių forume, kuris rengiamas gruodžio 10-ąją, minint Tarptautinę žmogaus teisių dieną, daug dėmesio bus skiriama neapykantos nusikaltimų temai. Forumo metu pranešėja Monika Guliakaitė ketina pristatyti neseniai atliktą tyrimą, kuriame apžvelgiama neapykantos nusikaltimų ir neapykantos kalbos situacija Lietuvoje.

Pasak jos, nors šalyje fiksuojamas santykinai nedidelis tokių nusikaltimų skaičius, reali situacija yra kur kas niūresnė, nes dalis nukentėjusiųjų pagalbos vis dar nesikreipia, o ir teisėsaugos atstovai, reaguodami į įvykius, dažnai neidentifikuoja neapykantos nusikaltimo motyvo.

Neapykantos nusikaltimus skatina išankstinės nuostatos

Kaip pasakoja Europos žmogaus teisių fondo teisininkė M. Guliakaitė, neapykantos nusikaltimas yra bet koks nusikaltimas, kuris padarytas dėl išankstinių neigiamų nuostatų prieš tam tikrą asmenį ar asmenų grupę, kuriuos vienija tas pats bruožas: lytis, amžius, negalia, seksualinė orientacija, rasė, religija, socialinė padėtis ir panašiai.

Vis dėlto, šiandien šie nusikaltimai vis dar yra žinomi siauresnei visuomenės grupei – teisininkams, valstybinėms institucijoms, nevyriausybinėms organizacijoms, kurioms tenka su tuo susidurti. Realybėje paprasti piliečiai susiduria su nežinomybe, nemoka atpažinti arba bijo kreipiantis pagalbos nurodyti tokį motyvą.

„Asmuo gali jus užpulti ir pavogti piniginę, nes pats neturi pinigų. Arba tai gali padaryti dėl to, jog yra priešiška nusiteikęs prieš tam tikrą grupę, kuriai priklausote. Neapykantos nusikaltimų atveju svarbiausias užpuoliko tikslas yra ne pavogti, bet pasityčioti, paniekinti, skatinti neapykantą ar kurstyti diskriminuoti vienai. Taip kyla nesaugumo jausmas visai grupei, nes vagystės, užpuolimo ar kito nusikaltimo taikinyis yra žmogaus tapatybė“, – pavyzdžiu dalijasi M. Guliakaitė.

Monika Guliakaitė / Asmeninio archyvo nuotr.

Statistiniai duomenys rodo iškreiptą šalies vaizdą

Pasiteiravus teisininkės, kokia situacija šiuo metu yra Lietuvoje ir kaip mes atrodome kitų Europos šalių kontekste, kalbant apie neapykantos nusikaltimus, M. Guliakaitė dalijasi neseniai atlikto tyrimo rezultatais, kuriuos išsamiau ketina pristatyti Nacionalinio žmogaus teisių forumo metu.

„Situacija nėra tokia gera, kokia gali pasirodyti pažvelgus į oficialiąją statistiką. Pavyzdžiui, vadovaujantis ESBO (aut. Europos saugumo ir bendradarbiavimo organizacija) demokratinių institucijų ir žmogaus teisių biuro duomenimis, Lietuvoje 2018 m. buvo registruoti 7 neapykantos nusikaltimai, kai tuo pačiu metu Švedijoje fiksuojami 5858, Vokietijoje – 8113, o Jungtinėje Karalystėje – 111 076 neapykantos nusikaltimai.

Tai nereiškia, jog Lietuva atrado būdą, kaip pažaboti neapykantos nusikaltimus. Tai indikuoja problemą, kai dalis nusikaltimų lieka „pilkojoje zonoje“: arba nukentėję asmenys nesikreipia į institucijas, arba institucijos neatpažįsta neapykantos nusikaltimo motyvo“, – sako M. Guliakaitė.

Tokiais atvejais, pašnekovės teigimu, nukentėjusieji nesulaukia reikiamos pagalbos, kaltininkai išvengia bausmės, o oficiali statistika rodo iškreiptą situaciją. Šios priežastys ilgainiui lemia ir atitinkamą institucijų požiūrį į šį reiškinį.

Pareigūnams trūksta žinių, nukentėjusiesiems – pagalbos

M. Guliakaitės ir Europos žmogaus teisių fondo įgyvendintas tyrimas atskleidė, jog nemažai daliai teisėsaugos pareigūnų ištis trūksta patirties reaguojant į neapykantos nusikaltimus, dalis taip pat stokoja žinių apie didesnę nukentėjusiųjų pažeidžiamumą.

„Pastebėta tam tikra takoskyra tarp policijos pareigūnų bei prokurorų – pastarieji buvo labiau linkę vertinti neapykantos nusikaltimų aukas kaip itin pažeidžiamus asmenis, kuriems reikalinga speciali pagalba. Kita vertus, reikia nepamiršti, kad teisėsaugos pareigūnai taip pat yra visuomenės dalis. Visuomenės, kuri turi išankstinių nuostatų, stereotipų tam tikrų grupių atžvilgiu, ir to ne visada pavyksta atriboti nuo profesinės veiklos“, – įsitikinusi teisininkė.

Jos teigimu, pastaraisiais metais daugėja mokymų, kuriais siekiama stiprinti policijos pareigūnų, prokurorų bei teisėjų gebėjimus atpažinti neapykantos nusikaltimus ir neapykantą kurstančią kalbą – jų dėka situacija turi potencialo pagerėti.

Komentarai internete / Sergey Zolkin/Unsplash nuotr.

Vis dėlto, stebima, kad šiandien Lietuvoje ima ryškėti ir dar viena problema – profesionalios pagalbos stygius nukentėjusiesiems.

„Lietuvoje nėra specializuotų centrų, kurie teiktų pagalbą nukentėjusiesiems nuo neapykantos nusikaltimų, todėl teisėsaugos pareigūnai nežino, kur nukreipti tokius asmenis, o pastarieji nežino, kas galėtų suteikti psichologinę ar teisinę pagalbą. Vis dėlto, neseniai startavo nevyriausybinų organizacijų sukurta neapykantos nusikaltimų pranešimų platforma. Taip pat turime atskiras organizacijas, kurios teikia skirtingą pagalbą tam tikroms bendruomenėms.

Pavyzdžiui, Europos žmogaus teisių fondas teikia teisinę pagalbą nuo neapykantos nusikaltimų nukentėjusiems asmenims, Raudonasis Kryžius teikia teisinę pagalbą užsieniečiams, ne ES piliečiams, Nacionalinė LGBT+ asociacija LGL teikia teisinę pagalbą LGBT+ bendruomenės nariams ir t. t. Tačiau vieno specializuoto centro, pagalbą teikiančio „vieno langelio“ principu, nėra, o tai apsunkina nukentėjusiųjų galimybę gauti tinkamą teisinę ir psichologinę pagalbą“, – konstatuoja M. Guliakaitė.

Trūkumų turi ne tik teisinė sistema – akys krypsta ir į visuomenės tolerancijos lygį

Kalbinta teisininkė sako, jog nagrinėdama neapykantos nusikaltimų tematiką, yra pastebėjusi, kad baudžiamajame kodekse kaip nukentėjusiųjų charakteristikų pagrindai nėra numatyta odos spalva, pilietybė bei lytinė tapatybė. Tai, anot jos, gali apsunkinti neapykantos nusikaltimų identifikavimą ir tinkamą jų ištyrimą.

M. Guliakaitės teigimu, rūpestį taip pat kelia ir neapykantos kurstymas arba neapykantos kalba internete. Dažnai komentarai internete nesiekia tokio pavojingumo, kurio reikalauja baudžiamoji teisė, ir tokiu atveju neapykantą internete kurstantys asmenys apskritai išvengia bet kokios atsakomybės bei toliau sėkmingai rašo komentarus, niekinančius bei žeminančius tam tikras visuomenės grupes.

Nuo neapykantos nusikaltimų nukentėję asmenys tam tikrais atvejais yra linkę kaltinti save, be to, tokie nusikaltimai priverčia bendruomenes užsiverti ir jaustis nesaugiai. Todėl labai svarbu, kad valstybė išsakytų aiškią poziciją, jog neapykantos nusikaltimai yra tikras iššūkis, reikalaujantis specialaus institucijų dėmesio.

„Prisidėti prie neapykantos nusikaltimų mažinimo gali ir kiekvienas iš mūsų. Pirmiausia ugdant vaikus šeimoje, mokykloje apie įvairovės bei tolerancijos svarbą. Man atrodo, jog išankstinės nuostatos bei stereotipai gimsta būtent iš nežinojimo, todėl visapusiškas pasaulio pažinimas praplečia akiratį bei sumažina stereotipų gyvavimą“, – sako teisininkė.